

Pažink savo rajoną: erdvės tyrimas

Kur vyksta: lauke, mokyklos rajone

Pamoka trumpai: Šio užsiėmimo metu mokiniai tyrinėja pasirinktą mokyklos rajono viešąją erdvę. Jie ne tik stebi, fiksuoja, matuoja, skaičiuoja ir vertina, bet ir stengiasi suprasti erdvę iš skirtingų naudotojų perspektyvos, taip ugdydami empatiją ir tapdami aktyviais piliečiais, kuriems rūpi jų aplinka.

Pagrindiniai klausimai:

1. Kas yra viešoji erdvė?
2. Kaip galima tyrinėti erdves?
3. kaip skirtingi erdvės vartotojai patiria erdvę?
4. kodėl svarbu tyrinėti erdves?

Raktiniai žodžiai:

viešosios erdvės, erdvės naudotojai, erdvės pritaikymas, universalus dizainas, žmonės su negalia

Pamokos tikslas:

Pažinti rajono viešą erdvę tyrinėjant ją iš įvairių perspektyvų, ugdyti gebėjimą analizuoti aplinką ir ugdyti empatiją.

Pamokos uždaviniai:

1. Įvardins, kas yra viešoji erdvė.
2. Praktiškai išbandys erdvės tyrimo metodus tyrinėdami pasirinktą viešąją erdvę.
3. Remdamiesi surinktais duomenimis mokysis įvardinti erdvės privalumus ir trūkumus
4. Gebės įvardinti bent du skirtingus erdvės naudotojus ir suvoks skirtingas patirtis/poreikius toje pačioje erdvėje.

Reikalingos priemonės:

- rašymo priemonės mokiniams
- Iš anksto atspausdinti ir sukarpyti priedai

Priedai atsispausdinimui:

1. Priedas Nr. 1

Kopijų kiekis – pdf yra 5 lapai, juos reiktų perkirpti per pusę, kiekviena grupė turėtų gauti po vieną 10 temų rinkinį (10 lapų).

2. Priedas Nr. 2

Kopijų kiekis – pdf yra 13 veikėjų kortelių. Reikėtų, kad kiekvienas vaikas gautų po atskirą. Mokytojai/ui prireiks korteles sukarpyti.

Pamokos planas trumpai: 90-100 min

1. Įvadas į temą | 10 min
2. Teorinė informacija: ką svarbu pastebėti tiriant erdvę? | 10-15 min
3. Ėjimas į erdvę | 10 min

4. Tyrimas nr. 1 | 25-30 min
5. Tyrimas nr. 2 | 15 min
6. Aptarimas | 10 min
7. Refleksija | 10 min

Namų darbų pasiūlymas:

- 1) Nubraižyti tyrinėtą erdvę žemėlapyje iš viršaus, pažymėti skirtingus erdvės elementus, objektus, paviršius.
- 2) Pabandyti įsivaizduoti užduotyje gauto veikėjo dieną, ką jis/ji tyrinėtoje erdvėje galėtų veikti, tai aprašyti/nupiešti.

Kontekstui:

- **Universalus dizainas** – tai gaminių ir aplinkos forma, kai jais be specialaus pritaikymo gali naudotis vaikai, suaugę, vyrai, moterys, senyvo amžiaus, neįgalieji, įvairių tautybių ir kitų grupių žmonės¹. Viskas turėtų būti projektuojama taip, kad būtų patogiu naudotis visiems, įskaitant (bet neišskiriant) ir, pavyzdžiui, sunkiai judančius žmones.

Pavyzdžiui, remiantis universalaus dizaino principais būtų daromi ne laiptai judantiems kojomis ir keltuvas ar pandusas vežimėlio naudotojams, o tokio tipo užvažiuojamas, kuris vienodai tinka ir vežimėliu ir kojomis judantiems žmonėms.

Jei būtų projektuojamas iškylos stalas ir suolai – vienoje stalo pusėje suolo ilgis galėtų būti kiek trumpesnis, kad prie stalo lygiai taip pat galėtų privažiuoti žmogus judantis vežimėliu.

Atsidarę šią Lietuvos žmonių su negalia sąjungos svetainę rasite išsamesnius paaiškinimus apie universalų dizainą ir jo principus <https://www.negalia.lt/galerij/filmoteka/universalus-dizainas/> (Užduočiai tai nėra būtina).

Rekomenduojame mokytojams ir mokiniams:

- **„Mano akys yra Iphone“** – youtube kanalas, kuriame regos sutrikimą turinti mergina dalinasi patyrimais mieste. Technologijos ir išmanieji telefonai tampa didelė pagalba. PVZ: https://www.youtube.com/watch?v=sTkn_IJW_Q4
- **„Ekstremaliausias pasivažinėjimas ever“** – Asmens su negalia teisių agentūros (ANTA) žurnalistės Rimantės Kulvinskytės ir judėjimo negalią turinčio Adam Bukowski (??) video įrašas instagramo kanale. https://www.instagram.com/reel/DIIPOJEqztO/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA==

¹ <https://anta.lrv.lt/lt/aplankos-prieinamumas/universalus-dizainas/--bendroji-informacija--/>

Detalus pamokos planas:

1. ĮVADAS | TEMA | 10 min

1. Mokytojas/a pristato:

Šiandien tyrinėsime miesto erdves. Kas yra vieša erdvė? – tai miesto erdvė, prieinama visiems, pavyzdžiui, gatvė, aikštė, kiemas, skveras.

Miestų tyrimai padeda geriau pažinti erdves ir suprasti, kodėl vienos vietos yra patogios, naudojamos labiau, o kitos – ne, ir kaip jas padaryti patogesnėmis sau ir kitiems.

2. Pokalbis: Rajono aplinka

- Kokiose vietose jūsų mikrorajone jums patinka leisti laiką? Kodėl?
- Ar yra vietų, kuriose jums nepatogu ar net nesaugu būti? Kodėl?
- Ar norėtumėte ką nors pakeisti savo aplinkoje? Ką konkrečiai?
- Jei turėtumėte milijoną eurų savo rajonui, koks būtų pirmas dalykas, ką įrengtumėte / pakeistumėte?

2. TEORINĖ INFORMACIJA: ką svarbu pastebėti tiriant erdvę? | 10-15 min

1. Pokalbis:

Teorinė dalis mokiniams pasakojama per klausimus, mokiniai pirma bando atsakyti, tada jų atsakymus papildo mokytoja/s.

Klausimas: Iš ko erdvė susideda?

Pvz. pastatai, želdiniai, maži architektūros elementai, suoliukai, aikštelės ir pan.

Klausimas: Kokias funkcijas skirtingos erdvės dalys atlieka?

Pvz. žaidimų aikštelė, parkas, ar mašinų aikštelė, rūšiavimo konteineriai, gėlynai atlieka skirtingas funkcijas. Erdvės ar erdvės dalys gali būti skirtos pramogoms, sportui, žaidimams, tvarkai palaikyti ir t.t.

Klausimas: Kas yra erdvės naudotojai?

Vilniaus miesto muziejui miesto gyventojai – tai ne tik žmonės, bet ir gyvūnai, augalai. Stebint miesto erdves galima stebėti žmones (kas tokie, ką jie veikia, kiek laiko būna, kaip vaikšto), gyvūnus (kokių jų yra, kokių jų „namų“ galima rasti, pvz., ar yra paukščių lesyklų, inkilų, medžių drėvių, žolės plotų, vabzdžių viešbučių). Stebėti gamtos objektus (kas erdvėje auga?). Stebėti – tai nereiškia sekti. Svarbu gerbti kitus erdvės naudotojus.

Klausimas: Kaip pažinti erdvę, jeigu joje nėra žmonių?

Jeigu pačioje erdvėje jos naudotojų nėra, vis tiek galima pamatyti, kaip ji naudojama, nes dažnai yra paliekami „pėdsakai“:

- šiukšlės
 - praminti, pravaikščioti takai
 - nutryptos, nusedėtos vietos
- ir t.t.

Klausimas: Kam erdvė patogi?

Viešoji erdvė turėtų būti patogi kuo daugiau jos naudotojų. Tam padeda **universalus dizainas** – tai gaminių ir aplinkos forma, kai jais be specialaus pritaikymo gali naudotis vaikai, suaugę, vyrai, moterys, senyvo amžiaus, neįgalieji, įvairių tautybių ir kitų grupių žmonės². Viskas turėtų būti projektuojama taip, kad būtų patogų naudotis visiems, įskaitant (bet neišskiriant) ir, pavyzdžiui, sunkiai judančius žmones

Pavyzdžiui, patogūs praėjimai takeliai – reikalingi ir žmonėms su judėjimo negalia, judančiais vežimėlio pagalba, ir žmonėms su vaikiškais (kūdikio) vežimėliais, ir žmonėms su dviračiais, paspirtukais.

Pavyzdžiui, galima įvertinti, ar erdvėje tinkamas praėjimų plotis (bent 1.5m.), ar yra nuožulnos (perėjimai tarp skirtingų aukščio paviršių), ar nėra aukštų bordiūrų, ar sutvarkyti, neduobėti praėjimai.

Vietos atsisėsti, pailsėti – aktualios senyvo amžiaus žmonėms, kitiems žmonėms, turintiems judėjimo sunkumų (pvz. sugipsuota koja, naudojasi ramentais) ar tiesiog bet kuriam žmogui, kuris nori prisėsti.

Mieste yra ir įvairių elementų, skirtų tam tikroms žmonių grupėms. Pavyzdžiui, žmonėms su regos negalia padeda taktilinės plytelės, jos padaro miestą patogesnę, o gerai matantiems žmonėms – nei kiek netrukdo.

3. ĖJIMAS Į ERDVĘ | 10 min

1. Pokalbis:

Ar yra kokia nors vieta mokyklos rajone, kuri jums patinka mažiau arba kurioje pastebite problemų (nešvaru, trūksta suoliukų, pavojinga pereiti gatvę ir pan.)?

Aptariama ir drauge išsirenkama, į kokią erdvę bus einama – ją ir tyrinėsite.

Informacija mokytojui/ai:

Patogios/ tinkamos vietos užduočiai:

- patogiai pasiekama pėsčiomis, netoli mokyklos;
- yra aiškios erdvės ribos (kiemas, gatvės, pastatai);
- yra įvairių elementų (gamtos objektai, suoliukai, takeliai);
- yra skirtingų paskirčių erdvių (žaidimų aikštelė, stotelė ar pan.)

² <https://anta.lrv.lt/lt/aplankos-prieinamumas/universalus-dizainas/--bendroji-informacija--/>

4. TYRIMAS Nr. 1 | 25-30 min

1. Užduotis:

Priedas Nr. 1

Per duotą laiką (rekomenduojama 15 min.) išsiaiškinti kuo daugiau apie šią erdvę, kas joje yra, ir sužinoti apie erdvės naudojimo „pročius“. Surinktą informaciją aptarti grupelėje.

Svarbu pabrėžti: mokiniai turi kuo daugiau judėti po erdvę, stengiantis atsakyti į klausimus, pasižymėti informaciją, jei reikia matuoti, skaičiuoti ir t.t.

Mokiniai pasiskirsto grupėmis (priklausomai nuo dalyvių skaičiaus, rekomenduojama – iki 6 narių). Kiekviena grupė gauna užduočių lapus (yra 11 skirtingų temų).

Grupėje mokiniai pasidalina, kas kurį užduočių lapą užpildys (svarbu, kad grupė užpildytų visus). Savo lapo užduotis pildo individualiai. Atlikę užduotis sugrįžta į grupę ir pasidalina surinkta informacija vieni su kitais ir atsako į šiuos klausimus:

- Kokius tris dalykus kiekviena grupė pastebėjo?
- Ko šioje erdvėje yra daug / pakankamai?
- Ko šioje erdvėje nėra, trūksta?
- Kaip tai žinome iš savo tyrimo? (pvz. daug šiukšlių → trūksta konteinerių, šiukšliadėžių),

2. Pokalbis: grupės pasidalina savo atsakymais.

Svarbu pabrėžti: mūsų atliekamas tyrimas yra labai ribotas, tai negalima daryti išvadų apie viską, tokio tyrimo tikrai neužtenka daryti išvadoms apie tą erdvę, o ypač apie visą rajoną.

5. TYRIMAS Nr. 2 | 15 min

1. Užduotis: įsijausti į veikėją

Priedas Nr. 2

Erdvę patirti/pamatyti iš savo ir iš kito veikėjo/gyventojų perspektyvos. Vaikai įsijaučia į vaidmenį ir bando nustatyti kliūtis erdvėje.

Vaikai išsitraukia vaidmenį (yra 13 skirtingų vaidmenų). Tyliai perskaitę savo kortelę vaikai turi pagalvoti, kaip šią erdvę patirtų jų veikėjas, po ją pasivaikščioti keletą minučių, atkreipiant dėmesį į aplinkos detales. Mokytojas/a gali padėti klausdama/s klausimų, suteikdama/s situacijų. Atsakymais galima dalintis visiems drauge arba porose.

Klausimai aptarimui:

- jei būtumėte šis veikėjas, ką šioje erdvėje veiktumėte?
- kiek čia leistumėte laiko ir kuriuo dienos metu?
- jei būtumėte šis veikėjas, kas jums čia būtų patogu? nepatogu?
- ar jūsų veikėjui ši erdvė būtų jauki, sava? kodėl?

2. Uždutis: iššūčiai veikėjui

Mokiniai sustoja į liniją. Mokytoja/s skaito erdvės ypatybes. Jeigu mokinio ištrauktam veikėjui įvardinta ypatybė šioje erdvėje yra iššūkis, mokinys žengia žingsnį į priekį. Paėjusių žingsnį, galima paprašyti pasidalinti, kodėl jie mano, kad jų veikėjui tai būtų iššūkis.

Pvz., mokinys išsitraukė veikėją „žmogus su judėjimo negalia“, o įvardinta ypatybė yra „bordiūrų aukštis“, tuomet mokinys turėtų įvertinti, ar esamoje erdvėje bordiūrų aukštis jo veikėjui yra tinkamas ar ne. Jeigu veikėjui bordiūrų aukštis būtų iššūkis, tada mokinys žengia žingsnį į priekį.

Erdvės ypatybės:

bordiūrų aukštis
nuolydžių statumas
duobėti paviršiai
automobilių gausa
takelių išdėstymas
dviračių stovų kiekis
šiukšliadėžių kiekis
garsai erdvėje (šiuo metu)
sporto aikštelių kiekis
šunų vedžiojimo aikštelių kiekis
vaikų žaidimų aikštelių kiekis
suoliukų kiekis
viešų tualetų kiekis
taktilinių plytelių kiekis
informacijos (gatvių, namų numerių lentelės) pateikimas
žmonių kiekis

Baigus vardinti erdvės ypatybes, mokiniai apsidairo ir pasižiūri savo ir kitų vietas, garsiai įvardina savo veikėjus.

6. APTARIMAS | 10 min

1. Pokalbis:

Grupelėse (arba kartu) aptariamos užduotys, pasidalinama atradimais:

- Kaip sekėsi įsijausti į kito žmogaus vaidmenį?
- Ar pavyko pamatyti, patirti erdvę kitaip nei įprastai?
- Kokios kliūtys buvo rastos erdvėje (kaip erdvė yra/nėra pritaikyta)?
- Ar erdvė vienodai tinkama, patogi visiems?
- Ko erdvėje trūksta, kas ją pagerintų?

Svarbu akcentuoti: tam, kad geriau suprastume erdvę, svarbu joje pabūti, apžiūrėti, stebėti, išbandyti bei suprasti įvairių, skirtingų žmonių patirtis toje pačioje vietoje – t.y. tyrinėti, rinkti informaciją.

7. REFLEKSIJA | 10 min

- Kokį vieną naują dalyką šiandien pastebėjote?
- Kaip galvojate, ar tiriant erdvę svarbu joje būti? Kaip keistūsi jūsų atradimai, jei būtumėte žiūrėję per google street view? Jei būtumėte konsultavęsi su žmonėmis?
- Kaip manote, kaip galime šiandien surinktą informaciją panaudoti?